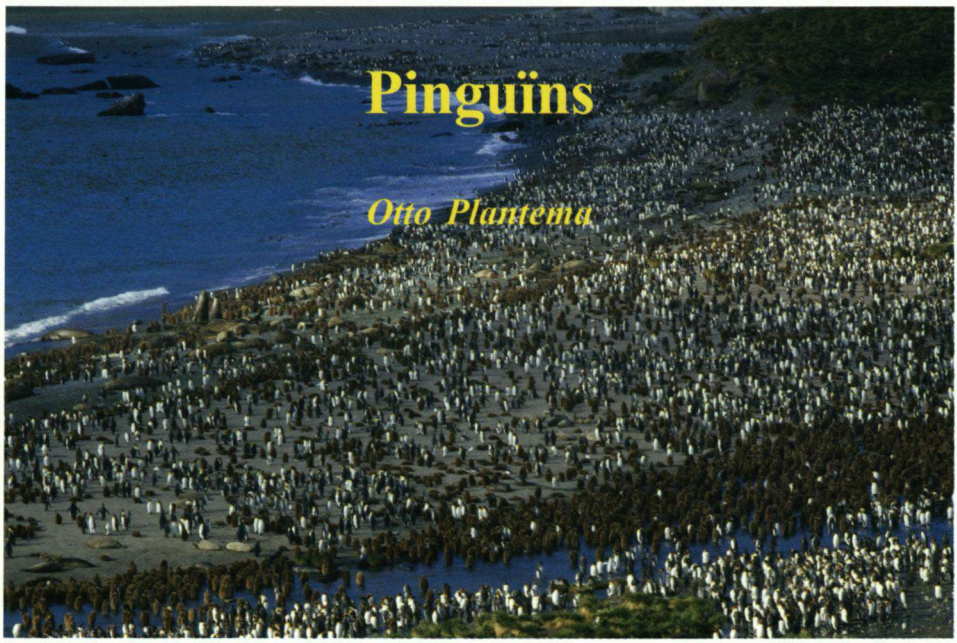

Pinguïns

Otto Plantema

Koningspinguïns, Goldharbour, Zuid-Georgia, november 2010. Foto: Otto Plantema.

Inleiding

De meeste van de zeventien soorten pinguïns (*Spheniscidae*) in de wereld komen voor rond de sub-Antarctische eilanden in de Zuidelijke Oceaan. Het zijn meest kolonievogels, bijzonder boeiend in gedrag en vaak kleurrijk. Dat maakt pinguïns tot een tot de verbeelding sprekende familie. Overbevissing lijkt nu een bedreiging voor een aantal soorten, met name voor de soorten die in gematigder zones leven, waar de visindustrie het meest actief is. Op land wordt de soort in het algemeen wel prima beschermd, met name in het Nieuw-Zeelandse territorium en op Antarctica. In zones waarin gevist wordt laat de bescherming te wensen over. De auteur heeft de meeste soorten van deze fascinerende familie in hun leefgebied geobserveerd en doet kort verslag naar aanleiding van reizen naar de Falklandeilanden, Zuid-Georgia, Antarctica, de Galapagoseilanden, Chili, de Tristan da Cunha-archipel en de Nieuw-Zeelandse en Australische sub-Antarctische eilanden.

Verspreiding

Een aantal soorten zoals Koningspinguïn, Ezelspinguïn en Geelkuifpinguïn zijn circumpolaire broedvogels (Figuur 1) van sub-Antarctische eilanden. In Nieuw-Zeeland en op de sub-Antarctische eilanden ten zuiden van Nieuw-Zeeland en Australië komen ook een aantal endemen voor zoals de Dwergpinguïn (met krap 40 cm de kleinste pinguïn) en de Schlegelpinguïn. Alleen de Keizerspinguïn (met 1,20 m de grootste pinguïn) broedt uitsluitend langs de kust van Antarctica. Een aantal soorten leeft ook in meer gematigder

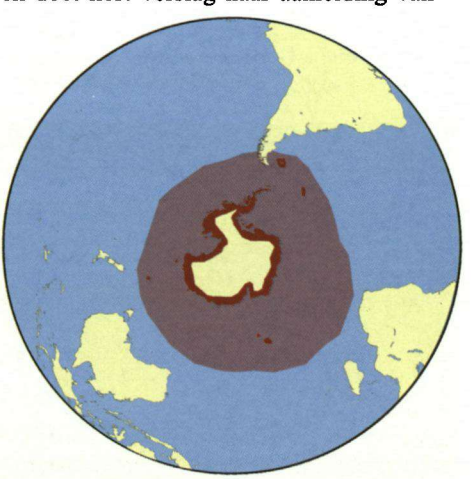

Figuur 1 - Soorten als Koningspinguïn, Ezelspinguïn en Geelkuifpinguïn zijn circumpolaire broedvogels. Hier als voorbeeld de verspreiding van de Ezelspinguïn.

Keizerspinguïns, Snow Hill, Antarctica, november 2007.
Foto: Otto Plantema.

klimaatzones. De Galapagospinguïn komt zelfs voor rond de evenaar, waar hij gebruikmaakt van de koele voedselrijke zeestromingen uit de Zuidelijke Oceaan.

De grote pinguïns

Er zijn twee grote pinguïnsoorten (*Aptenodytes*) de Koningspinguïn en de Keizerspinguïn. Dit zijn zeker de meest indrukwekkende soorten van de familie. In 1979 kampeerde ik een aantal dagen bij een kleine kolonie van circa twintig paren Koningspinguïns bij Volunteer Point (Falklandeilanden), na een pittige wandeling van 60 km met tent en voedsel vanuit Port Stanley, de hoofdstad van de eilandengroep. Wat meteen opviel, was de broedcyclus, die langer duurt dan een jaar. Daardoor zag ik zowel broedende vogels als juvenielen. Deze werden gevoerd. Ook waren er parende exemplaren. Sindsdien zijn de mogelijkheden om in de (sub)Antarctische gebieden te reizen ongelooflijk verbeterd en is er een heuse (vaak luxe) reisbusiness ontstaan. Desondanks heb ik recent nog diverse keren met veel plezier primitief gekampeerd op de Falklandeilanden, ook weer bij het nog steeds afgelegen Volunteer Point, waar de koningspinguïnkolonie nu uitgegroeid is naar achthonderd tot duizend paar. De spectaculaire kolonies van honderdduizenden vogels zijn onder andere op Zuid-Georgia en Macquarie-eiland te zien.
Er zijn in totaal circa veertig kolonies Keizerspinguïns langs de kust van Antarctica met totaal zo'n 450.000 exemplaren (aantallen lijken stabiel). De schatting is mogelijk aan de lage kant, omdat er nog steeds kolonies ontdekt worden. Voor een bezoek aan een keizerspinguïnkolonie zijn er niet veel opties. De auteur heeft

Koningspinguïns, Volunteers Point, Falklandeilanden, november 2007. Foto: Otto Plantema.

Grote Kuifpinguïn, Antipodeseiland (Nieuw-Zeeland), november 2008. Foto: Otto Plantema.

met een ijsbreker (uitgerust met helikopters) een kolonie op het zeeijs in de Weddellzee bezocht. De circa drieduizend paren stonden in een aantal losse groepen op het ijs in een indrukwekkende setting van ingevroren ijsbergen. De grijze juvenielen (het was begin november) stonden al in crèches bijeen. De adulten moesten op dat moment vanuit de kolonie circa zeventig kilometer over het zeeijs lopen en glijden om bij open water te komen en daar te foerageren. In de film 'The March of the Penguins' is het bizarre broedgedrag vastgelegd, waarbij de vogels in de Antarctische winter onder extreme weersomstandigheden broeden.

De Kuifpinguïns

Vier van de zes kuifpinguïnsoorten (*Eudyptes*) zijn endemen en broeden op Nieuw-Zeeland en de Nieuw-Zeelandse en Australische sub-Antarctische eilanden. Eén keer per jaar bezoekt een klein voormalig Russisch onderzoekschip 'The Spirit of Enderby', de niet bewoonde eilanden tussen Nieuw-Zeeland en Antarctica, op zoek naar albatros- en pinguïnendemen. In 2008 heeft de auteur deze trip gemaakt. Het is een typisch slechtweergebied, met bijvoorbeeld op Campbelleiland meer dan honderd dagen per jaar storm (meer dan 100 km/h) en driehonderd dagen per jaar regen of sneeuw.

De Kuifpinguïns zijn alle zwart-wit getekend. Wit van onderen is op zee de goede schutkleur ter bescherming tegen orka's en zeeleeuwen. Binnen de groep onderscheiden de soorten zich met name op basis van hun kuifveren (kleur, grootte en plaatsing op de kop). De Grote Kuifpinguïn heeft een strak opgestoken gele verenpluim en is endemisch op de zelden bezochte Antipoden- en Bountyeilanden met circa 150.000 broedparen. De HMS Bounty met Captain Bligh op weg naar Tahiti bracht deze eilanden in 1788 in kaart. De kleine rotseilanden, restanten van een vulkaan, mogen niet betreden worden (behalve door een enkele wetenschapper), maar de vogels konden langs de rotsige kust goed geobserveerd worden vanuit een rubberboot. Voedselschaarste en het kleine broedgebied maakt de Grote Kuifpinguïn 'bedreigd' volgens BirdLife International. De Snareskuifpinguïn broedt uitsluitend op Snareseiland met circa 45.000 broedparen. Ook deze mooie soort konden we alleen vanuit een rubberboot waarnemen langs de kust. Bij prachtig weer kon op

Snareskuifpinguïn, Snareseiland (Nieuw-Zeeland), november 2008. Foto: Otto Plantema.

Macaronipinguïns, Cobblers Cove, Zuid-Georgia, november 2010. Foto: Otto Plantema.

Sandy Bay, Macquarie, geland worden in de nabijheid van grote kolonies Schlegel- en Koningspinguïns. Dit Australische eiland, halverwege Tasmanië en Antarctica, heeft een permanente bezetting van circa twintig man, het zogenaamde Macquarie Station. De endemische en fotogenieke Schlegelpinguïn broedt hier met circa één miljoen paren. Het is de 'Schlegel' niet altijd voor de wind gegaan, want tussen 1870 en 1919 werden er hier per jaar 150.000 vogels 'geoogst' ten behoeve van de olie. De kolonie liep dramatisch terug, maar na strenge beschermingsmaatregelen zijn de aantallen weer terug op het oude niveau. Door sommige auteurs wordt de Schlegelpinguïn als ondersoort gezien van de Macaronipinguïn, die in zeer kleine aantallen broedt tussen de Geelkuifpinguïns op de Falklandeilanden, maar oostelijker gigantische kolonies vormt op onder andere Zuid-Georgia.

De Geelkuifpinguïn wordt vaak onderverdeeld in drie geografische (onder)soorten en is circumpolair zeer algemeen. De aantallen van de Geelkuifpinguïn gaan lokaal spectaculair omlaag, zoals ook uit mijn bezoeken aan de Falklandeilanden bleek. Overbevissing zou hier een belangrijke rol spelen, waardoor de oudervogels steeds verder moeten zwemmen voor voedsel. De Geelkuifpinguïn (ook Rotsspringer genoemd) is in staat via vaak steile klifkusten naar geschikte broedplaatsen te springen (met de poten bij elkaar).

De Geelkuifpinguin wordt vaak gesplitst in de zuidelijke vorm (broedvogel van onder andere de Falklandeilanden) en de noordelijke vorm. De noordelijke vorm – die zich onderscheidt van de zuidelijke vorm door de veel grotere gele kuifveren - broedt vrijwel uitsluitend in de Tristan da Cunha-archipel, met grote kolonies op

Magelhaenpinguïn, Kidney Cove, Falklandeilanden, december 2010. Foto: Otto Plantema.

Galapagospinguïn, Fernandina, Galapagos, mei 2005. Foto: Otto Plantema.

onder andere Gough en Nightingale. Op Pebble (Falklandeilanden) ontdekte ik in 2007 een exemplaar met verminderde pigmentatie, die gepaard was met een normaal gekleurde Geelkuifpinguïn.
De Fjordlandpinguïn is op het Zuidereiland van Nieuw-Zeeland een schaarse endeem met 2500-3000 paren en is in tegenstelling tot de andere Kuifpinguïns een schuwe vogel, die zich alleen in het broedseizoen van september tot november laat zien aan de kust en broedt in zeer dicht bos.

Gestreepte pinguïns

De vier gestreepte pinguïnsoorten (*Spheniscus*) broeden in gematigde en zelfs in tropische regio's en zijn hoofdzakelijk zwart-wit en minder kleurrijk dan bovengenoemde soorten. De Magelhaenpinguïn broedt in zuidelijk Zuid-Amerika en op de Falklandeilanden. Het aantal wordt op één miljoen geschat , maar de aantallen dalen door voedselschaarste en incidentele olievervuiling. De Galapagospinguïn komt in kleine aantallen voor op de eilanden Isabella en Fernandina in de Galapagos-archipel (deze eilanden worden echter nooit in de standaardcruises opgenomen). De vogels foerageren overdag in de koele wateren van de Humboldt en Cromwell golfstroom. 's Nachts komt deze vogel meestal aan land, maar met een beetje geluk zijn er ook overdag vogels te zien rond de broedkolonies. In de jaren tachtig van de vorige eeuw liepen de aantallen dramatisch terug ten gevolge van onnatuurlijke predatoren, zoals honden, katten en dergelijke. Dit leidde tot verlies aan broedgebied (mangrovebossen). De populatie is weer gegroeid (in 2004 circa vijftienhonderd individuen), maar de soort blijft 'bedreigd', ook door natuurlijke bedreigingen als 'El Niño', waardoor voedsel zeer schaars kan worden en de populatie een zware klap kan krijgen. El Niño is een warmwaterstroom die jaarlijks in januari voor de kust van Peru opduikt. In Chili en Peru leeft de Humboldtpinguïn. De soort is sterk achteruitgegaan door habitatvernietiging en overbevissing. Alleen op moeilijk te bereiken eilandjes voor de kust houdt de soort nog stand, onder andere nabij het redelijk toegankelijke, maar goed beschermde Punihuil (Chili). De laatste soort, de Zwartvoetpinguïn (Zuid-Afrika)

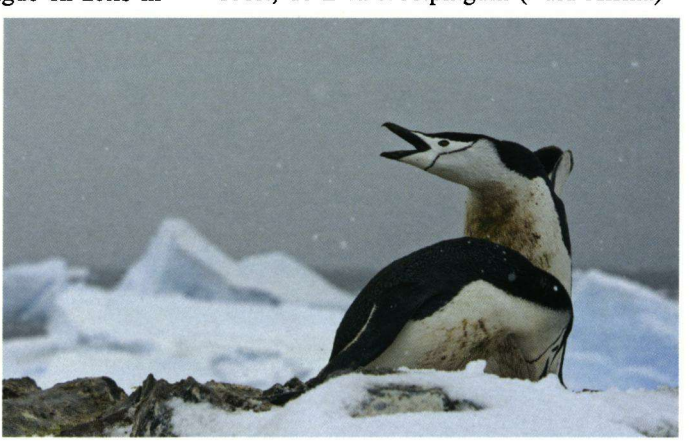

Keelbandpinguïn, Peninsula, Antarctica, november 2007. Foto: Otto Plantema.

Ezelspinguïns, Maquarie (Australië), november 2008. Foto: Otto Plantema.

staat nog als enige van de pinguïnfamilie op mijn wensenlijstje.

Borstelstaartpinguïns (Pygoscelis)
Een mooie soort in de groep Borstelstaartpinguïns (*Pygoscelis*) is ongetwijfeld de Adélie-pinguïn, die op Antarctica en nabijgelegen eilanden broedt. De vogels komen begin november al naar de broedplaatsen, waar dan meestal nog een breed pak zeeijs ligt langs de kust. De vogels nemen deze handicap op de koop toe om maar een geschikte broedplek te bemachtigen. Leuk is te zien hoe de vogels in november met steentjes sjouwen om hun nestplek in de sneeuw te markeren. De lange rijen vogels op het ijs, op weg naar open zee, vormen dan een karakteristiek schouwspel. De Keelbandpinguïn broedt eveneens op het continent en omringende eilanden. Een cruise langs het Antarctisch schiereiland levert in het algemeen ook de derde borstelstaart op, de Ezelspinguïn, die ook algemeen is op de meeste sub-Antarctische eilanden, zoals de Falklandeilanden. De Ezelspinguïn is erg nieuwsgierig en komt vaak uitgebreid kijken naar onbeheerde fotoapparatuur.

Overigen
De Geeloogpinguïn en Dwergpinguïn komen als endeem voor op Nieuw-Zeeland en een paar Nieuw-Zeelandse sub-Antarctische eilanden. De Geeloogpinguïn is een schuw buitenbeentje, geen kolonievogel, die onder laag struikgewas in holen broedt. De auteur was dan ook happy bij het zien van een mooi exemplaar, dat zich goed liet bekijken voor zijn broedhol op Enderby, een van de Aucklandeilanden. De 'geeloog' is een bedreigde soort. Het huidige aantal is nog maar circa tweeduizend broedparen. De Dwergpinguïn is een onopvallende blauwe pinguïn (hooguit 40 cm) en ook niet eenvoudig te zien. Goede plekken zijn Stewarteiland en de Chathameilanden, waar ze langs stenige kusten broeden. Deze soort komt altijd pas aan land wanneer de schemering al goed is ingevallen. Daardoor is het moeilijk ze goed waar te nemen. De beste manier om deze soort te zien, is met een kleine boot voor de kust van bijvoorbeeld Stewarteiland te varen, waar ze overdag foerageren.

Adéliepinguïns, Peninsula, Antarctica, november 2007. Foto: Otto Plantema.

■ O.G. Plantema, Braakpeel 1, 6034 RP Nederweert; e-mail: otto.plantema@planet.nl.